

Huumausainetestaus

---

työelämässä

Tätä julkaisua laadittaessa on käytetty materiaalina 'European Laboratory Guidelines for Legally Defensible Workplace Drug Testing: Urine Testing'- ohjetta (*European Workplace Drugtesting Society, EWDTs, 2003*).

ISSN 1236-2050

ISBN 952-00-1981-2 (nid.)

ISBN 952-00-1982-0 (PDF)

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy

Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2006

Tiivistelmä

Huumausainetestaus työelämässä. Helsinki, 2006. 54 s.

(Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, ISSN 1236-2050; 2006:2)

ISBN 952-00-1981-2 (nid.), ISBN 952-00-1982-0 (PDF)

Vuonna 2004 voimaan tullut uusi yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki (759/2004) sisältää mm. huumausainetestaukseen liittyvät säännökset työnantajan oikeudesta käsitellä tietyissä tilanteissa työnhakijoiden ja työntekijöiden huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja. Samassa yhteydessä työterveyshuoltolakiin (1383/2001) lisättiin säännökset työnantajan velvollisuudesta laatia yhteistyössä henkilöstön kanssa kirjallinen päihdeohjelma, joka sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Työterveyshuoltolaissa säädetään myös huumausainetestistä ja sitä koskevasta todistuksesta sekä huumausainetestien kustannusten korvaamisesta. Lisäksi laissa on määritelty huumausainetesti. Yhteistoimintalainsäädäntöön otettiin säännökset, joiden mukaan ne työtehtävät, joissa huumausainetodistusta pyydetään tai edellytetään, on käsiteltävä yhteistoimintamenettelyssä.

Työterveyshuoltolain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005). Asetuksessa säädetään huumausainetestien käytännön toteuttamisesta eli huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja analysoinnista sekä testitulosten tulokinnasta. Valtioneuvoston asetuksen tarkoituksena on varmistaa huumausaineiden työpaikkatestauksen toteuttaminen hyvän työterveyshuoltokäytännön ja laboratorioiden laatustandardien edellyttämällä tavalla ottaen huomioon testattavan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityiselämän suoja sekä muut perusoikeudet.

Tässä ohjeessa on kuvattu hyvät menettelytavat huumausainetestaukseen työelämässä. Ohjeen tarkoitus on varmistaa, että huumausaineiden testausprosessi kokonaisuudessaan suoritetaan säädösten mukaisesti ja saadaan mahdollisimman luotettava kuva testattavan huumausaineiden käytöstä.

Asiasanat:

hoitoonohjaus, huumausaineet, ohjeet, testaus, työelämä, työterveyshuolto

Sammandrag

Narkotikatestning i arbetslivet. Helsingfors 2006. 54 s.

(Social- och hälsovårdsministeriets publikationer, ISSN 1236-2050; 2006:2)

ISBN 952-00-1981-2 (inh.) ISBN 952-00-1982-0 (PDF)

Den nya lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) som trädde i kraft år 2004 innehåller bl.a. bestämmelser som gäller narkotikatestning och arbetsgivarens rätt att i vissa situationer behandla uppgifter om arbetssökandes och arbetstagares narkotikabruk. I samband med lagreformen har i lagen om företagshälsovård (1383/2001) fogats bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att tillsammans med personalen utarbeta ett skriftligt antidrogprogram som innehåller arbetsplatsens allmänna mål och den praxis som iakttas för att förhindra användning av droger och hänvisa personer med missbruksproblem till vård. Lagen om företagshälsovård innehåller även bestämmelser om narkotikatest och om intyg över sådant samt om ersättning av kostnader för narkotikatester. Lagen ger också en definition av vad narkotikatest innebär. Bestämmelser har införts i samarbetslagstiftningen om att de arbetsuppgifter där intyg över narkotikatest inbegärs eller förutsätts skall behandlas enligt samarbetsförfarandet.

Med stöd av lagen om företagshälsovård har statsrådet utfärdat en förordning om utförande av narkotikatester (218/2005). Den innehåller bestämmelser om det praktiska genomförandet av narkotikatester, dvs. provtagning och analysering samt tolkning av testresultaten. Syftet med statsrådets förordning är att säkerställa att narkotikatestning på arbetsplatserna sker i enlighet med god företagshälsovårdspraxis och laboratoriernas kvalitetsstandarder samt med beaktande av personlig integritet, skydd för privatlivet samt övriga grundläggande rättigheter för den som testas.

I denna anvisning ges en beskrivning av god praxis för narkotikatestning i arbetslivet. Anvisningens syfte är att garantera att hela processen av narkotikatestning sker enligt gällande författningar och att en så tillförlitlig bild som möjligt fås av den testade personens eventuella narkotikabruk.

Nyckelord:

anvisningar, arbetsliv, företagshälsovård, narkotika, testning, vårdhänvisning

Summary

Drug use testing at workplaces in Finland. Helsinki 2006. 54pp.
Publications of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-2050; 2006:2)
ISBN 952-00-1981-2 (print) ISBN 952-00-1982-0 (PDF)

The Act on the Protection of Privacy in Working Life (759/2004) that entered into force in 2004 incorporates provisions related to drug use testing, e.g. on the employers' right to process in certain situations information on job applicants' and employees' drug use. In the same context, provisions were added to the Occupational Health Care Act (1383/2001) on the employer's obligation to draw up, together with the staff, a written programme dealing with alcohol and drugs for the workplace. The programme defines the overall objectives for and the practices to be observed at the workplace in order to prevent substance abuse and to refer the problem users to treatment. The Occupational Health Care Act also includes provisions on drug tests and the drug test certificate as well as on reimbursement of the expenses of drug tests. Furthermore, the Act lays down a definition of drug test. Provisions according to which the jobs in which drug test certificates are asked for or presupposed shall be dealt with in co-operation were incorporated in the legislation on co-operation within undertakings.

A Government decree on drug use testing (218/2005) has been issued in virtue of the Occupational Health Care Act. It lays down provisions on the practical performing of drug tests, i.e. taking and analysis of samples, and interpretation of the test results. The purpose of the Government Decree is to ensure the carrying out of the work-related drug use testing in a way presupposed by a good occupational health care practice and the laboratory quality standards, taking into account the integrity and protection of privacy of the persons tested as well as their other fundamental rights.

The instructions now published describe the proper drug use testing procedures at workplaces. The purpose of the instructions is to ensure that the testing process is carried out in its entirety in compliance with the relevant statutes and that it gives as reliable a picture of the tested persons' drug use as possible.

Key words:

drugs, instructions, occupational health care, referral to treatment, testing, working life

Esipuhe

Yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki ns. työelämän tietosuojalaki, uudistui vuonna 2004. Lakiin lisättiin säännös mm. huumausainneiden käyttöä koskevien tietojen käsittelystä. Kyseisen lakiuudistuksen perusteella työterveyshuoltolakiin lisättiin säännös huumausainetestien tekemisestä työterveyshuollossa ja mm. työnantajan velvollisuudesta laatia kirjallinen päihdeohjelma. Työterveyshuoltolain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä.

Säännökset ovat selkeyttäneet työelämän käytäntöjä, sillä huumausainetestaukseen liittyvät käytännöt ovat olleet varsin kirjavia. Huumausainetestausta on yhdenmukaistettu uudella lainsäädännöllä ja testattavien asemaa on selkeytetty. Lainsäädännössä on nykyisin säännökset huumausainetestien perusteista ja edellytyksistä. Lainsäädännön tavoitteena on kaiken kaikkiaan huumeeton työpaikka.

Terveystieteiden ammattihenkilöiden ja testien tekemiseen osallistuvien laboratoriohenkilöiden tulee suorittaa huumausainetestit hyvää ammattikäytäntöä noudattaen ja luotettavia menetelmiä käyttäen. Tarkoituksena on, että huumausainetestistä saadut tiedot ovat mahdollisimman luotettavat ja virheettömät ja että testattavan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityisyyden suoja sekä muut perusoikeudet otetaan asianmukaisesti huomioon.

Ohjeessa selostetaan huumausainetestaukseen liittyviä säädöksiä ja käytännön soveltamista huumausainetestaukseen osallistuvien eri tahojen kannalta. Toivomme, että ohjeesta on hyötyä sen käyttäjille.

Ohje on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön johdolla kolmikantaisesti. Ohjeen valmistellussa ovat olleet keskeisesti mukana asiantuntijoina laboratorionjohtaja Pirjo Lillsunde Kansanterveyslaitoksesta ja tiimipäällikkö Kristiina Mukala Työterveyslaitoksesta.

Helsingissä 1.3.2006

Kimmo Leppo
ylijohtaja

Matti E. Lamberg
lääkintöneuvos

Sisällys

1	Yleistä	11
1.1	Johdanto	11
1.2	Ohjeiden tarkoitus	12
2	Päihdeohjelma ja hoitoonohjaustoimenpiteet	13
3	Huumausainetestausta koskeva lainsäädäntö	14
3.1	Työelämän tietosuojalaki	14
3.2	Virkamieslainsäädäntö	15
3.3	Työterveyshuoltolaki	15
3.4	Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä	15
3.5	Eri säädösten mukaiset todistukset	16
4	Tutkimuslähetteen antaminen	17
5	Huumausainetestaukseen liittyvä näytteenotto ja näytteen käsittely	18
6	Laboratorioiden laatuvaatimukset	19
6.1	Yleistä	19
6.2	Laadun arviointi ja jäljitettävyys	19
6.3	Laaduntarkkailu	20
6.3.1	Kalibraattorit ja kontrollit	20
6.3.2	Näytteen ensivaiheen analysointi	20
6.3.3	Positiivisen testituloksen varmistaminen	21
6.4	Laboratoriohenkilökunta	21
6.4.1	Vastuuhenkilö / Laboratorion johtaja	22
6.4.2	Valtuutettu tutkija	22
6.4.3	Muu henkilökunta	22
6.4.4	Laatuvastaava	23
6.4.5	Tekninen vastaava	23
7	Huumausainetestaukseen liittyvät menettelytavat laboratoriossa	24
7.1	Näytteiden saapuminen laboratorioon ja käsittely	24
7.2	Virtsan kelpoisuuden tarkistustestaus	24
7.2.1	pH:n mittaus	25
7.2.2	Kreatiniinipitoisuuden määrittäminen	25
7.2.3	Nitriitin määrittäminen	25
7.3	Näytteen ensivaiheen analysointi	25
7.4	Positiivisen testituloksen varmistaminen	26

7.5	Varmistettuun positiiviseen testitulokseen liittyvät toimenpiteet laboratoriossa	26
7.6	Näytteiden säilyttäminen	26
7.7	Alihankinta	27
7.8.	Asiakirjojen säilyttäminen laboratoriossa	27
8	Testituloksen tulkinta	28
9	Testituloksen ilmoittaminen testattavalle	29
10	Huumausainetestin perusteella laadittavat todistukset	30
10.1	Työelämän tietosuojalain mukainen todistus	30
10.2	Työterveyshuoltolain mukainen todistus	30
11	Huumausainetestin tekemisestä aiheutuvat kustannukset	31
12	Testituloksen riitauttaminen	32
13	Valvonta	33
Liite A:	Laki työterveyshuoltolain muuttamisesta	34
Liite B:	Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005)	36
Liite C:	Malli päihdeohjelmasta	39
Liite D:	Malli tutkimuslähteestä	44
Liite E:	Kuvaus näytteenotosta sekä virtsa- ja verinäytteen keräysohjeet	45
Liite F:	Esimerkkejä mahdollisista poikkeamista ja virheistä, joihin tulee puuttua	48
Liite G:	Ensivaiheen analyysihin käytettäväksi hyväksytyt tekniikat	49
Liite H:	Suosittelut suurimmat positiivisen testituloksen raja-arvot ensivaiheen analyysille	50
Liite I:	Suosittelut suurimmat positiivisen testituloksen raja-arvot varmistusanalyysille	51
Liite J:	Malli yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 6 §:ssä tarkoitettusta testattavalle annettavasta huumausainetestistä koskevasta todistuksesta	52
Liite K:	Malli työterveyshuoltolain (1383/2001) 13 §:n 3 momentissa tarkoitettusta todistuksesta	53

1 Yleistä

1.1 Johdanto

Lokakuussa vuonna 2004 tuli voimaan uusi yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki (759/2004), jäljempänä työelämän tietosuojalaki, jolla korvattiin aikaisempi laki yksityisyyden suojasta työelämässä (477/2001). Uusi laki sisältää mm. huumausainetestaukseen liittyvät säännökset työnantajan oikeudesta käsitellä tietyissä tilanteissa työnhakijoiden ja työntekijöiden huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja. Kyseisen lakiuudistuksen johdosta työterveyshuoltolakiin (1383/2001) lisättiin säännökset työnantajan velvollisuudesta laatia yhteistyössä henkilöstön kanssa kirjallinen päihdeohjelma, joka sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Työterveyshuoltolaissa säädetään myös huumausainetestistä ja sitä koskevasta todistuksesta sekä huumausainetestien kustannusten korvaamisesta. Lisäksi laissa on määritelty huumausainetesti. Samassa yhteydessä myös yhteistoimintalainsäädäntöön otettiin säännökset, joiden mukaan ne työtehtävät, joissa huumausainetodistusta pyydetään tai edellytetään, on käsiteltävä yhteistoimintamenettelyssä. **Liitteenä A** on työterveyshuoltolain muutokset.

Uuteen yksityisyyden suojasta työelämässä annettuun lakiin liittyen valtioneuvosto on antanut työterveyshuoltolakiin sisältyvän valtuutuslainsäädännön nojalla asetuksen huumausainetestien tekemisestä (218/2005), jäljempänä valtioneuvoston asetus. Valtioneuvoston asetuksessa säädetään huumausainetestien käytännön toteuttamisesta eli huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja analysoinnista sekä testitulosten tulkinnasta. Valtioneuvoston asetuksen tarkoituksena on varmistaa huumausaineiden työpaikkatestauksen toteuttaminen hyvän työterveyshuoltokäytännön ja laboratorioiden laatustandardien edellyttämällä tavalla ottaen huomioon testattavan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityiselämän suoja sekä muut perusoikeudet. Valtioneuvoston asetus on tämän ohjeen **liitteenä B**.

Tässä ohjeessa on kuvattu hyvät menettelytavat huumausainetestaukseen työelämässä. Ohje pohjautuu yleisiin kansainvälisesti laadittuihin periaatteisiin ja se on laadittu ottaen huomioon edellä mainitut säädökset.

1.2 Ohjeen tarkoitus

Ohjeen tarkoitus on varmistaa, että huumausaineiden testausprosessi kokonaisuudessaan suoritetaan säädösten mukaisesti ja saadaan mahdollisimman luotettava kuva testattavan huumausaineiden käytöstä. Ohjeen avulla pyritään:

- luomaan menettelytavat huumausaineiden työpaikkatestaukselle;
- varmistamaan, että huumausaineiden testausprosessi täyttää laillisuusvaatimukset;
- takaamaan sekä testattavan että muiden osapuolien oikeusturva; sekä
- määrittelemään yleiset laadunvarmistuskriteerit, jotka ulkoinen akkreditointielin (Suomessa esim. mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikkö) voi huumausainetestien toteuttamiseen liittyvien näytteen analysointia suorittavia laboratorioita arvioidessaan tarkastaa.

2 Päihdeohjelma ja hoitoonohjaustoimenpiteet

Työterveyshuoltolain 11 §:n mukaan työnantajan on yhteistyössä henkilöstön kanssa laadittava kirjallinen päihdeohjelma, jonka tulee sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihdeiden (sekä huumausaineiksi luokitellut aineet että alkoholi) käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Päihdeohjelma on työelämän tietosuojalain ja työterveyshuoltolain perusteella tehtävien huumausainetestien edellytys, joten ohjelma tulee olla laadittuna, ennen kuin huumausainetestejä ryhdytään suorittamaan.

Päihdeohjelman tavoitteena tulisi olla päihteetön työyhteisö, jossa pyritään päihdeiden käytön hallintaan ja niistä aiheutuvien haittojen ennaltaehkäisemiseen. Ohjelman tulisi sisältää myös menettelytavat siitä, miten esimerkiksi mahdollisen positiivisen huumausainetestin tuloksen saaneelle työntekijälle annetaan tietoja huumeongelmaisten hoitopaikoista ja hoitomuodoista. Huumausainetestien tekemiseen liittyvän hoitoonohjauksen toteuttaminen tapahtuisi parhaiten yhteistyössä työterveyshuoltohenkilöstön tai testejä suorittavan terveydenhuoltoyksikön kanssa ellei työntekijä itse muuta esitä. Tästä syystä ohjelma voisi olla myös osa työterveyshuollon toimintasuunnitelmaa.

Ennen kuin työnantaja päättää päihdeohjelman sisällöstä, tulee työnantajan yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain (725/1978) sekä yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain (650/1988) mukaisesti käsitellä yhteistoimintamenettelyssä ne yksityisyyden suojausta työelämässä annetun lain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettut työtehtävät, joista työnhakija tai työntekijä on velvollinen esittämään tai voi suostumuksensa perusteella esittää huumausainetestiä koskevan todistuksen.

Muissa kuin yhteistoimintalainsäädännön piiriin kuuluvissa yrityksissä ja julkisoikeudellisissa yhteisöissä tulisi työnantajan ennen päihdeohjelman hyväksymistä varata työntekijöille ja heidän edustajilleen tilaisuus tulla kuulluksi.

Tämän ohjeen **liitteenä C** on malli päihdeohjelmasta.

3 Huumausainetestausta koskeva lainsäädäntö

3.1 Työelämän tietosuojalaki

Työelämän tietosuojalaissa säädetään työnantajan oikeudesta käsitellä työnhakijan tai työntekijän huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja tiettyjen työtehtäväperusteisten edellytysten vallitessa.

Työnhakijaa koskevat edellytykset sisältyvät lain 7 §:ään, jonka mukaan työnantaja saa ottaa vastaan tai muutoin käsitellä huumausainetestiä koskevaan todistukseen merkittäviä tietoja tehtävään valitun työnhakijan suostumuksella vain silloin, kun työnhakijan on tarkoitus toimia sellaisessa työssä, joka edellyttää tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä ja reagointikykyä, ja jos huumeiden alaisena työskentely vaarantaa esimerkiksi toisten ihmisten henkeä, terveyttä tai työturvallisuutta taikka maanpuolustusta tai valtion turvallisuutta.

Työntekijää koskevat edellytykset sisältyvät lain 8 §:ään, jonka mukaan työnantaja voi velvoittaa työntekijän esittämään työsuhteen aikana huumausainetestiä koskevan todistuksen, jos työnantajalla on perusteltua aihetta epäillä, että työntekijä on huumausaineiden vaikutuksen alaisena työssä tai että työntekijällä on riippuvuus huumeista, ja jos testaaminen on välttämätöntä työntekijän työ- tai toimintakyvyn selvittämiseksi ja työntekijä toimii sellaisessa työssä, joka edellyttää erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä ja jossa työtehtävien hoitaminen huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena voi vakavasti vaarantaa henkeä tai terveyttä tai voisi aiheuttaa muuta merkittävää vaaraa.

Työelämän tietosuojalain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa työnantajan tulee ilmoittaa työnhakijalle/työntekijälle, että kyse on tehtävästä, jossa työnantajalla on tarkoitus pyytää valituksi tulleelta tai velvoittaa työntekijä työsuhteen aikana esittämään huumausainetestiä koskeva todistus. Työnantajan tulee informoida työnhakijaa/työntekijää huumausainetestin työ- ja virkamiesoikeudellisista seuraamuksista. Työelämän tietosuojalain 7 ja 8 §:ää on selostettu tarkemmin esimerkiksi työministeriön julkaisemassa työelämän tietosuojaesitteessä, joka on saatavilla työministeriön internet-sivuilla.

3.2 Virkamieslainsäädäntö

Huumausainetesti voi olla osa terveystarkastusta myös valtion virkamieslain (750/1994) tai kunnallisista viranhaltijoista annetun lain (304/2003) perusteella. Virkamiesten ja viranhaltijoiden osalta huumausainetodistuksen toimittaminen voi olla virkaan nimittämisen edellytys työelämän tietosuojalain 7 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Lisäksi virkamies ja viranhaltija voidaan virkasuhteen aikana velvoittaa toimittamaan huumausainetodistus työelämän tietosuojalain 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

3.3 Työterveyshuoltolaki

Huumausainetesti voi myös olla osa työterveyshuoltolain perusteella työterveyshuollon yksikön toimesta suoritettavaa terveystarkastusta. Tällöin huumausainetestin tekemisen tarpeellisuuden määrittelee terveydenhuollon ammattihenkilö työterveyshuoltolain 13 §:n perusteella, ei työnantaja. Kyseisen säännöksen mukaan työntekijä ei ilman perusteltua syytä saa kieltäytyä osallistumasta terveystarkastukseen, joka työhön sijoitettaessa tai työn kestäessä on välttämätön hänen terveydentilansa selvittämiseksi erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavassa työssä tai työympäristössä taikka hänen työ- tai toimintakykynsä selvittämiseksi työstä aiheutuvien, terveydentilaan kohdistuvien vaatimusten vuoksi.

Terveystarkastuksista erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä annettuja ohjeita voi käyttää apuna arvioitaessa sitä, milloin huumausainetesti voidaan tehdä työterveyshuoltolain perusteella.

Ne työtehtävät, joissa huumausainetesti työpaikalla tehdään työterveyshuoltolain perusteella on syytä kirjata työterveyshuoltolain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuun työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan.

3.4 Valtioneuvoston asetus

Valtioneuvoston asetus on säädös, joka sisältää säännökset työelämän tietosuojalain, virkamieslainsäädännön sekä työterveyshuoltolain perusteella tehtävien huumausainetestien käytännön toteuttamisesta. Asetuksessa säädetään huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja analysoinnista, testituloksen tulkinnasta, testituloksen ilmoittamisesta, testituloksen riitauttamisesta sekä näytteiden säilyttämisestä. Asetuksen säännöksiä selostetaan tarkemmin 6 ja 7 luvuissa.

3.5 Eri säädösten mukaiset todistukset

Työelämän tietosuojalain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tehdyistä huumausainetesteistä laaditaan lain 6 §:ssä tarkoitettu huumausainetestiä koskeva todistus. Työterveyshuoltolain perusteella suoritetuista terveystarkastuksista sen sijaan laaditaan työterveyshuoltolain 13 §:n 3 momentissa tarkoitettu todistus (3 momentti lisättiin työterveyshuoltolakiin työterveyshuollon muuttamisesta annetulla lailla (760/2004) työelämän tietosuojalain muuttamisen yhteydessä). Näiden todistusten sisältöä selostetaan tarkemmin 10 luvussa.

4 Tutkimuslähetteen antaminen

Valtioneuvoston asetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan huumausainetestiä koskevan tutkimuslähetteen antaa lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Huumausainetestaukseen perehtyneeksi terveydenhoitajaksi katsotaan terveydenhoitaja, joka on osallistunut sosiaali- ja terveysministeriön, Työterveyslaitoksen ja Kansanterveyslaitoksen yhdessä järjestämän työelämässä tehtäviin huumausainetesteihin liittyvää lainsäädäntöä, testien tekemisen hyviä käytäntöjä ja sekä todistusten laatimista koskevaan koulutukseen tai muuhun vastaavaan koulutukseen.

Tutkimusläheteeseen on valtioneuvoston asetuksen mukaan kirjattava testattavan ilmoittama lääkitys. Lääkitys olisi hyvä kirjata viimeisen 14 vuorokauden ajalta. Myös testattavan käyttämät luontaislääkkeet olisi syytä kirjata tutkimusläheteeseen.

Tutkimuslähete täytetään 3 kappaleena, josta yksi jää täytettynä työterveyshuoltoon, toinen täydennettynä näytteenottolaboratorioon ja kolmas lähetetään testauslaboratorioon.

Tutkimuslähetteen antajan on valtioneuvoston asetuksen 4 §:n 2 momentin mukaisesti annettava testattavalle selvitys huumausainetestin tarkoituksesta ja sisällöstä. Tämän informaation perusteella testattava tekee potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) edellyttämällä tavalla tietoon perustuvan päätöksen siitä, suostuuko hän huumausainetestiin. Lisäksi tutkimuslähetteen antajan on valtioneuvoston asetuksen mukaan annettava testattavalle tieto mahdollisuudesta riitauttaa varmistettu positiivinen testitulos. Tutkimuslähetteen antajan on syytä kirjata testattavan informointi potilasasiakirjoihin.

Tämän ohjeen **liitteenä D** on malli tutkimusläheteestä.

5 Huumausainetestaukseen liittyvä näytteenotto ja näytteen käsittely

Valtioneuvoston asetus sisältää yksityiskohtaiset säännökset huumausainetestien tekemiseen liittyvien näytteiden ottamisesta ja käsittelystä. Säännösten tarkoituksena on saada luotettava testituloksia oikealta henkilöltä.

Huumausainetestien tekemiseen liittyviä näytteitä voivat työelämän tietosuojalain 14 §:ään perustuvan valtioneuvoston asetuksen 5 §:n mukaan ottaa terveydenhuollon ammattihenkilöt. Näytteitä voivat siten ottaa terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:ssä tarkoitettujen henkilöiden. Laboratorioiden tulee huolehtia siitä, että näytteitä ottavat henkilöt saavat asianmukaisen perehdytyksen huumausainetestaukseen.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan näytteen ottavan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee ennen näytteenottoa varmistaa testattavan henkilöllisyys. Näytteenoton tulee tapahtua asianmukaisissa tiloissa ja valvotuissa olosuhteissa siten, että testattavan yksityisyyden suoja varmistetaan. Lisäksi näytteenotto ja näytteen käsittely on suoritettava teknisesti luotettavalla tavalla siten, että eri testattavien näytteet eivät voi sekoittua, näytteeseen ei voi joutua epäpuhtauksia ja niin, ettei näytettä voi väärentää. Näiden seikkojen vuoksi näytteenkeräysvälineistön tulisi olla valmistettu, sinetöity ja säilytetty siten, että mahdollinen kontaminaatio on estetty.

Huumausainetestien toteuttamiseen liittyviä näytteitä voidaan nykyisin ottaa verestä ja virtsasta. On mahdollista, että analyysimenetelmien kehittyessä näytteitä voidaan tulevaisuudessa ottaa myös syljestä ja hiuksista. Jos kyseessä on virtsanäyte, tulisi mahdollisimman luotettavan testituloksen varmistamiseksi varmistaa, että näyte on juuri virtsatua. Tämän ohjeen **liitteenä E** on kuvaus näytteenotosta sekä virtsa- ja verinäytteen keräysohje.

Valtioneuvoston asetuksen 5 §:n 3 momentin mukaan näytteenottajan on jaettava testattavan näyte A-näytteeseen ja B-näytteeseen. Näytteenottajan on merkittävä näytteet tunnistetiedoin, sinetöitävä ne ja toimittava ne laboratorioon. Testattavalla tulee olla mahdollisuus seurata koko näytteenottoprosessia siten, kuin liitteessä E on kuvattu.

Näytteiden säilyttämistä koskevia säännöksiä selostetaan 7.6 luvussa.

6 Laboratorioiden laatuvaatimukset

6.1 Yleistä

Valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädetään huumausainetestaukseen liittyvien näytteen analysointia suorittavien laboratorioiden laatuvaatimuksista. Kyseisen säännöksen mukaan näytteitä analysoivilla laboratorioilla tulee olla lupa harjoittaa laboratoriotoimintaa siten kuin siitä terveydenhuollon lainsäädännössä erikseen säädetään. Lisäksi laboratorioiden tulee olla mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikön tai vastaavan muun Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltion kansallisen akkreditointielimen akkreditoimia. Ensivaiheen testauksessa saatu positiivinen testitulos on varmistettava erillisellä kromatografis-massaspektrometrisellä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla menetelmällä. Huumausainetestien, mukaan lukien valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa ensivaiheen analysoinnissa mahdollisesti käytettävät pikatestit, tulee kuulua akkreditoituun pätevyysalueeseen. Akkreditoinnissa tulee soveltaa testaus- ja kalibrointilaboratorioiden pätevyysvaatimuksia koskevaa standardia SFS-EN 17025:2000 tai muuta vastaavaa standardia. Mainittu standardi on saatavilla Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:stä, joka pitää luetteloa voimassaolevista SFS-standardeista (sfs@sfs.fi).

Laatuvaatimusten täyttämisen lisäksi näytteitä analysoivilla laboratorioilla tulee olla kulunvalvonta. Ulkopuolisilla henkilöillä ei saa olla pääsyä tiloihin, missä näytteitä tai niihin liittyviä asiakirjoja säilytetään. Vierailijoista on pidettävä kirjaa, eikä heitä saa jättää yksin, valvomatta laboratoriotiloihin. Laboratorion on pidettävä kirjaa henkilöistä, joilla on kulkuoikeus laboratorion tiloissa.

6.2 Laadun arviointi ja jäljitettävyys

Laboratorion tulee osallistua ulkoisiin laaduntarkkailukierroksiin. Ulkopuolinen akkreditointielin (Suomessa esim. mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikkö) suorittaa laboratorion arvioinnin. Määrävälein tehtävissä laboratorion laatujärjestelmän arvioinneissa laboratorio tulee osoittaa pätevyytensä.

Akkreditoidulla laboratoriolle tulee olla dokumentoitu laatujärjestelmä, joka kattaa kaikki testausprosessin osa-alueet. Laatujärjestelmän avulla seurataan laboratorioiden toimintaa ja testitulosten oikeellisuutta.

Laatujärjestelmän avulla varmistetaan laboratorioiden toiminnan luotettavuus ja testitulosten oikeellisuus. Laboratoriolle tulee olla ohjeistus näytteen kulusta ja sen jäljitettävyydestä laboratoriossa. Ohjeituksen tulee sisältää dokumentointiohjeet näytteen kirjauksesta testitulosten vastaanamiseen, säilyttämiseen ja hävittämiseen asti. Akkreditoitun laboratorion tulee huolehtia, että näytteenottohenkilökunnan saatavissa on koulutusta, ohjeet ja neuvontaa.

6.3 Laaduntarkkailu

6.3.1 Kalibraattorit ja kontrollit

Laboratorion käyttämät kalibraattorit tai kontrollit tulee valmistaa käyttäen sertifioituja vertailuaineita tai sertifioituja kaupallisia standardiliuoksia, mikäli niitä on saatavilla. Laboratorion tulee säilyttää testausprosessia koskevat muistiinpanot mukaanlukien kalibraattori- ja kontrollitiedot. Kalibraattorien, kontrollien, standardien ja reagenssien tulee olla asianmukaisesti merkityjä sisällön, pitoisuuden ja päiväysten suhteen. Kontrollinäytteistä saatava tieto tallennetaan niin, että kontrollitulosten seuranta sekä tulkinta on helppoa.

6.3.2 Näytteen ensivaiheen analysointi

Nämä ovat minimivaatimukset näytteen ensivaiheen analysoinnille:

- 1) Menetelmän toimintakyvyn seuranta tulee suorittaa joka kerta näytteiden analysoinnin yhteydessä.
- 2) Määrittäminen tulisi kalibroida laitevalmistajan suositusten mukaisesti.
- 3) Jokaiseen analysoitavaan näytesarjaan tulee sisältyä positiivinen ja negatiivinen kontrolli sekä kontrollinäytteet kaikille aineryhmille.
- 4) Jokaisessa sarjassa tulee olla ainakin 5 % kontrollinäytteitä kokonaisnäytemäärästä.

6.3.3 Positiivisen testituloksen varmistaminen kromatografis-massaspektrometrisellä varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä

Nämä ovat minimivaatimukset varmistusanalyysille:

- 1) Laitteen toimintakyky on testattava aina näytteiden analysoinnin yhteydessä.
- 2) Varmistusanalyysi tulee suorittaa pitoisuusmäärityksenä vähintäänkin cut-off-rajalla. Cut-off-rajalla on positiivisen vastauksen raja-arvo. Se on ikäänkuin virheriski-arvo erotuksena absoluuttisesta nolla-arvosta. Tällä taataan, että ei anneta vääriä positiivisia tuloksia. Menetelmän mittauserävarmuus on tunnettava.
- 3) Määrityksessä tulee käyttää sisäistä standardia. Deuteroitujen sisäisten standardien käyttöä suositellaan.
- 4) Jokaisen sarjan tulee sisältää negatiivinen kontrollinäyte (nollanäyte) ja positiivinen kontrollinäyte.
- 5) Kontrollinäytteiden tulosten on oltava laatuajajärjestelmän määrittelymissä hyväksymisrajoissa.
- 6) On huolehdittava, ettei kontaminaatiota näytteestä seuraavaan (carry over) pääse tapahtumaan.
- 7) Massaspektrometrisessä menetelmässä yhdisteen varmistus voidaan suorittaa joko kohdeioniseurantaa tai kokonaisuioniseurantaa käyttäen.
- 8) Massaspektrometrisessä menetelmässä identifioinnin suositellaan perustuvan vähintään kolmeen diagnostiseen ioniin ja yleisesti esiintyviä ioneja m/z 58, 86, 91, 105 voidaan käyttää vain muiden spesifisten ionien rinnalla.
- 9) Massaspektrometrisessä menetelmässä yhdisteen tunnistamiskriteerit ovat: Näytteen absoluuttisen tai suhteellisen retentioajan pitää olla ± 2 % vertailuyhdisteestä. Ionien suhteellisten osuuksien suositellaan olevan ± 20 % vertailuyhdisteestä. Ionien suhteellisten osuuksien ollessa matalia, voidaan hyväksymisväliä laajentaa.

6.4 Laboratoriohenkilökunta

Näytteen analysoinnin suorittavan laboratorion henkilökunnan riittävä koulutus ja kokemus on osa testitulosten luotettavuuden ja laadun varmistamista. Laboratorion henkilökunnan koulutus, kokemus, perehdytys ja toimenkuvaus on kirjattu laboratorion henkilöstökansioihin. Sama henkilö voi toimia useammassa kuin yhdessä allaolevassa tehtävässä. Tehtävien edellyttämät koulutusvaatimukset perustuvat 'European Labora-

tory Guidelines for Legally Defensible Workplace Drug Testing: Urine Testing'- ohjeeseen (*European Workplace Drugtesting Society, EWDTs, 2003*).

6.4.1 Vastuuhenkilö / Laboratorion johtaja

Laboratoriolla on oltava vastuuhenkilö/ johtaja, jolla on ammatillinen, organisatorinen, koulutuksellinen ja hallinnollinen vastuu huumausainanalytiikasta. Tällä henkilöllä on vastuu operatiivisesta toiminnasta. Kyseinen henkilö voi delegoida joitakin tehtäviä toiselle pätevälle henkilölle laboratoriossa, mutta kokonaisvastuu toiminnoista on laboratorion vastuuhenkilöllä/johtajalla. Laboratorion vastuuhenkilö/johtaja on vastuussa henkilökunnan riittävästä koulutuksesta ja perehdytyksestä. Laboratorion vastuuhenkilö/johtaja on vastuussa siitä, että laboratorion on dokumentoitu laatujärjestelmä, jota pidetään jatkuvasti ajan tasalla ja jota henkilökunta noudattaa työssään.

Positiivisen testituloksen varmistusanalyysin suorittavan laboratorion johtajalla/vastuuhenkilöllä tulee olla vähintään korkeakoulututkinto kemian, biotieteiden, lääketieteen tai vastaavalta alalta sekä usean vuoden kokemus ja perehtyneisyys huumeanalytiikkaan. Henkilöllä täytyy olla kokemusta laboratoriossa käytettävien menetelmien teoriasta ja käytännöstä, hänen tulee tuntea myös laatujärjestelmien ja laboratorion akkreditoinnin vaatimukset.

6.4.2 Valtuutettu tutkija

Positiivisen testituloksen varmistusanalyysin suorittavan laboratorion valtuutetulla tutkijalla tulee olla korkeakoulututkinto esimerkiksi kemian, biotieteiden, lääketieteen tai vastaavalta alalta sekä riittävä työkokemus ja perehtyneisyys huumausainanalytiikkaan. Häneen tehtävänä on mm. testitulosten oikeellisuuden varmistaminen laatujärjestelmän mukaisesti ennen testitulosten vastaanmistaa. Hänellä on oikeus allekirjoittaa valtioneuvostona setuksen 6 §:n 3 momentissa tarkoitettu analysointilausunto (analysointilausunnon sisältöä on selostettu luvussa 7.5).

6.4.3 Muu henkilökunta

Koko henkilökunnalla tulee olla dokumentoidusti riittävä koulutus ja perehdytys työhön ennen kuin heille annetaan oikeus suorittaa huumausainetestaukseen liittyviä työtehtäviä.

6.4.4 Laativastaava

Laativastaava vastaa laboratorion laatujärjestelmän ylläpidosta ja kehittamisestä sekä siitä, että akkreditointielimen vaatimukset täytetään jatkuvasti. Positiivisen testituloksen varmistusanalyysin suorittavan laboratorion laativastaavalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, esimerkiksi kemian tai biotieteiden alalta.

6.4.5 Tekninen vastaava

Tekninen vastaava vastaa laboratorion analyysitoiminnoista ja laatujärjestelmän vaatimusten toteutumisesta jatkuvasti päivittäisessä työssä. Teknisen vastaavan tulee osata neuvoa ja opastaa henkilökuntaa menetelmien ja laitteiden käytössä ja ratkaista esiin tulevia ongelmia. Teknisellä vastaavalla tulee olla usean vuoden kokemus huumausaineanalytiikasta. Positiivisen testituloksen varmistusanalyysin suorittavan laboratorion teknisellä vastaavalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, esimerkiksi kemian tai biotieteiden alalta.

7 Huumausainetestaukseen liittyvät menettelytavat laboratoriossa

7.1 Näytteiden saapuminen laboratorioon ja käsittely

Näytteiden vastaanotossa laboratoriohenkilökunta tarkastaa pakkauksen ja sinetöinnin sekä vertaa näytteiden (A-näyte ja B-näyte) tietoja mukana seuraaviin tutkimuspyyntökaavakkeisiin. Kaikki ristiriitaisuudet näyteastioiden/putkien ja paperien tietojen välillä huomioidaan ja niistä tiedotetaan sitä terveydenhuollon toimintayksikköä, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu. Vähäiset poikkeamat dokumentoinnissa, esim. pieni kirjoitusvirhe, voidaan sallia keskeyttämättä analyysiä. Oleellista on, että näytteen tunnistettavuus on varma ja ettei näytettä ole manipuloitu. Näistä käytännöistä tulee sopia sen terveydenhuollon toimintayksikön kanssa, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu. **Liitteessä F** on esimerkkejä poikkeamista ja virheistä, joihin tulee puuttua.

Ensivaiheen analysointi suoritetaan A-näytteestä. Analysointiprosessi tulee suorittaa siten, ettei kontaminaatiota tapahdu.

B-näyte säilytetään avaamattomana. A- ja B-näytteiden säilytysolosuhteiden tulisi vastata toisiaan.

7.2 Virtsan kelpoisuuden tarkistustestaus

Virtsan tarkistustestauksen tarkoitus on osoittaa, että analyysiä varten toimitettu näyte todella on virtsaa ja että näyte on kelvollinen. Tämä tarkistustestaus suoritetaan ensivaiheen analysoinnin yhteydessä. Väärentämisen (manipuloinnin) osoittamiseen on saatavilla reagensseja ja testiliuskoja. Tarkistustestauksen tulisi kattaa vähintään kreatiniinimittauksen. Laboratorio voi myös testata pH:n, nitriitin ja muita väärennysaineita. Mikäli näyte ei täytä tarkistustestauksen alla olevia kriteerejä, tästä ilmoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu.

7.2.1 pH:n mittaus

Virtsanäyte katsotaan manipuloiduksi, jos virtsan pH on alle 3 tai yli 11.

7.2.2 Kreatiniinipitoisuuden määrittäminen

Mikäli kreatiniinitulos on:

- 2 mmol/l (226 mg/l) tai alle, suositellaan ominaispainon (suhteellisen tiheyden) mittausta. Ominaispainon tulee olla yli 1.005 kg/l.
- 0.5-2 mmol/l (56-226 mg/l) ja ominaispaino yli 1.005 kg/l, näyte on laimeaa, mutta kelpaa analysoitavaksi.
- alle 0.5 mmol/l (56 mg/l) ja ominaispaino alle 1.005 kg/l, näyte ei kelpaa analysoitavaksi. Näyte ei vastaa normaalia virtsaa.

7.2.3 Nitriitin määrittäminen

Mikäli nitriitin pitoisuus on 500 µg/ml tai suurempi, näyte ei kelpaa analysoitavaksi

7.3 Näytteen ensivaiheen analysointi

Näytteen ensivaiheen analysointi suoritetaan soveltuvalla tekniikalla (**liite G**). Menetelmän toimivuus on aina osoitettava validoinnilla ennen sen käyttöönottoa. Kaikille analysoitaville yhdisteille on määritelty kiinteät positiivisen vastauksen raja-arvot (cut-off) **liitteessä H**.

Näytteet, jotka antavat ensivaiheen analysoinnissa negatiivisen tuloksen ja läpäisevät virtsan tarkistustestauksen vastataan negatiivisena. Jatkoanalyysistä näistä näytteistä ei tehdä ja näytteet voidaan hävittää. Mikäli näyte ei läpäise virtsan tarkistustestausta, pyritään selvittämään syy siihen.

Jos ensivaiheen analysointi antaa positiivisen testituloksen jollekin aineelle, näytteestä on suoritettava varmistusanalyysi.

Näytteet analysoidaan laboratoriossa yleensä sarjoissa. Jokaisen sarjan tulee sisältää riittävästi kontrollinäytteitä ja täyttää laadunvarmistuskriteerit.

Ensvaiheen analysoinnissa testattavat yhdisteet ja niiden mittausherkkyydet tulisi saattaa sen terveydenhuollon toimintayksikön tietoon, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu.

7.4 Positiivisen testituloksen varmistaminen

Valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 2 momentin mukaan positiivinen ensivaiheen analysoinnista saatu testitulos on varmistettava erillisellä kromatografis-massaspektrometrisellä varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä. Varmistusanalyysit suoritetaan pitoisuusmäärityksenä. Varmistusmääritysten positiivisen testituloksen raja-arvot huumausaineille virtsanäytteessä on määritelty **liitteessä I**.

Näytteet, joiden pitoisuus varmistusanalyysissä on alle määritellyn cut-off-arvon vastataan negatiivisena. Negatiivisen testituloksen antaneet näytteet voidaan hävittää. Vastaavasti näytteet, joiden pitoisuus on suurempi tai yhtäsuuri kuin cut-off-arvo vastataan positiivisina.

7.5 Varmistettuun positiiviseen testitulokseen liittyvät toimenpiteet laboratoriossa

Valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 3 momentin mukaan varmistetusta positiivisesta testituloksesta on laadittava analysointilausunto, jonka tulee sisältää:

- 1) näytteen tunnistetiedot;
- 2) näytteenottoajankohta;
- 3) raportointipäivämäärä;
- 4) tieto todetusta huumausaineesta ja sen pitoisuudesta;
- 5) testituloksen varmentajan allekirjoitus;
- 6) käytetty analyysimenetelmä; sekä
- 7) varmistusanalyysin suorittaneen laboratorion nimi.

Ennen kuin positiivisen testituloksen perusteella laadittu analysointilausunto toimitetaan laboratorion huumausainetestien koskevan lähetteen antaneeseen terveydenhuollon toimintayksikköön, laboratorion valtuutettu tutkija varmistuu testitulosten oikeellisuudesta. Vain ne aineet, jotka varmistusanalyysissä on todettu positiivisiksi, voidaan vastata positiivisina.

7.6 Näytteiden säilyttäminen

Valtioneuvoston asetus sisältää yksityiskohtaiset säännökset myös huumausainetestien tekemiseen liittyvien näytteiden säilyttämisestä.

Valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan A-näyte, josta on saatu positiivinen testitulos, on säilytettävä yhden vuoden ajan näyt-

teen ottamisesta. A-näyte, josta saatu positiivinen testituloks on riitautettu valtioneuvoston asetuksen 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on kuitenkin säilytettävä niin kauan, kuin asian selvittäminen riitauttamisen johdosta kestää. Testituloksen riitauttamista koskevia valtioneuvoston asetuksen säännöksiä selostetaan 12 luvussa.

Valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 2 momentin mukaan A-näyte, josta on saatu negatiivinen testituloks tulee hävittää, jos testitulosta ei jouduta valtioneuvoston asetuksen 6 §:n 2 momentissa tarkoitettujen erityisten perusteiden vuoksi varmistamaan erillisellä kromatografis- massaspektrometrillä varmistusanalyysillä taikka muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä.

Valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 3 momentin mukaan B-näyte on säilytettävä yhtä kauan kuin A-näytteen loppujäännöstä.

7.7 Alihankinta

On suositeltavaa, että laboratorio suorittaisi kaiken laboratoriotyön omalla henkilökunnallaan ja laitteillaan. Mikäli testausprosessissa käytetään alihankkijaa, alihankkijalaboratorion tulee täyttää valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädetyt laboratorion laatuvaatimukset, joita on selostettu 3 luvussa.

Huumausainetestausta tekevien laboratorioden välillä näytteiden ja tietojen siirrossa tulee huolehtia jäljitettävyydestä ja näytteen koskemattomuudesta.

7.8 Asiakirjojen säilyttäminen laboratorioissa

Potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (99/2001) mukaan laboratorion tulee säilyttää analysointilausunnot (laboratoriolausunnot) kymmenen vuotta. Henkilötietoja sisältäviä asiakirjoja säilytetään henkilötietolain (523/1999) sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) ja sen nojalla annetun mainitun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen säännösten mukaisesti. Näitä säännöksiä on selostettu tarkemmin esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön työterveyshuoltolain soveltamista koskevassa oppaassa 2004:12.

8 Testituloksen tulkinta

Huumausainetestausprosessissa testituloksen tulkinta on keskeinen vaihe testattavan oikeussuojan kannalta, sillä varmistettu positiivinen testitulos ei välttämättä merkitse sitä että todettu aine olisi peräisin huumekäytöstä. Tämän vuoksi valtioneuvoston asetukseen on otettu säännös, jonka mukaan positiivisen testituloksen tulkitsee huumausainetestaukseen perehtynyt lääkäri (Medical Review Officer, MRO). Huumausainetestaukseen perehtyneeksi lääkäriksi katsotaan lääkäri, joka on saanut sosiaali- ja terveysministeriön, Työterveyslaitoksen ja Kansanterveyslaitoksen yhdessä järjestämän työelämässä tehtäviin huumausainetesteihin liittyvää lainsäädäntöä, huumausaineiden farmakologiaa, testien tekemisen hyviä käytäntöjä ja tulkintaa sekä todistusten laatimista koskevan koulutuksen tai muun vastaavan koulutuksen.

Testitulosta tulkitessaan lääkärin tulee valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 1 momentin mukaan arvioida, johtuuko varmistettu positiivinen testitulos testattavalle mahdollisesti määrätystä lääkityksestä tai muusta hyväksyttävästä syystä vai onko kyse huumausaineiden käytöstä muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen. Tätä arviointia suorittaessaan lääkäriin tulee valtioneuvoston asetuksen mukaan antaa testattavalle mahdollisuus esittää käsityksensä varmistetun positiivisen testituloksen syystä, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Lääkäri konsultoi tarvittaessa analysoinnin suorittaneen laboratorion analytiikasta vastaavaa tutkijaa tai asiantuntijalääkärää.

9 Testituloksen ilmoittaminen testattavalle

Valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 3 momentin mukaan huumausainetestiä koskevan tutkimuslähetteen antaneen terveydenhuollon toimintayksikön on ilmoitettava testattavalle *negatiivisesta testituloksesta*. Ilmoittaminen voidaan tehdä esimerkiksi puhelimitse. Jos sen sijaan on kyse *varmistetusta positiivisesta testituloksesta*, on valtioneuvoston asetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan lääkärin ilmoitettava testituloksesta testattavalle ja samalla annettava testattavalle testitulos kirjallisena.

On huomattava, että huumausainetestin tulokset ovat testattavan terveydentilaa koskevana tietoina henkilötietolain tarkoittamia arkaluonteisia tietoja. Niitä on käsiteltävä samalla tavalla kuin muita terveydentilaa koskevia tietoja eivätkä testituloksia käsittelevät henkilöt siten saa esimerkiksi ilmaista testitulostietoja sivulliselle ilman testattavan suostumusta. Testitulosten luottamuksellisuutta korostetaan myös työelämän tietosuojalaissa, joka lähtee siitä, että testattava itse toimittaa kyseisen lain 6 §:ssä tarkoitetun huumausainetestiä koskevan todistuksen työnantajalle (selostettu tarkemmin 2 luvussa).

10 Huumausainetestin perusteella laadittavat todistukset

10.1 Työelämän tietosuojalain mukainen todistus

Kun huumausainetesti on tehty työelämän tietosuojalain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, laaditaan huumausainetesteistä kyseisen lain 6 §:ssä tarkoitettu huumausainetestistä koskeva todistus. Lain 6 §:n 2 momentin mukaan huumausainetestistä koskevalla todistuksella tarkoitetaan todistusta, josta ilmenee, että työntekijälle on tehty testi huumausainelain (1289/1993) 2 §:ssä määritellyn huumausaineen käytön selvittämiseksi, sekä testin perusteella laadittu selvitys siitä, onko työntekijä käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin. Lääkäriin tulee allekirjoittaa huumausainetodistus, joka annetaan testattavalle toimitettavaksi työnantajalle. Tämän ohjeen **liitteenä J** on malli työelämän tietosuojalain 6 §:ssä tarkoitettusta testattavalle annettavasta huumausainetestistä koskevasta todistuksesta.

10.2 Työterveyshuoltolain mukainen todistus

Työterveyshuoltolain 13 §:n perusteella suoritetusta terveystarkastuksesta laaditaan työterveyshuoltolain 13 §:n 3 momentin mukainen todistus, johon sisältyy yleinen arvio työntekijän terveydellisistä edellytyksistä hoitaa hänelle kuuluvia tai hänelle osoitettaviksi suunniteltuja tehtäviä. Yleinen arvio todetaan käyttämällä ilmaisuja sopiva, ei-sopiva ja rajoituksin sopiva. Tähän todistukseen ei siis erikseen kirjata, että henkilölle on kyseisen terveystarkastuksen yhteydessä tehty testi huumausainelain 2 §:ssä määritellyn huumausaineen käytön selvittämiseksi. Todistus voidaan työterveyshuoltolain 18 §:n mukaan toimittaa työntekijän lisäksi työnantajalle. Tämän ohjeen **liitteenä K** on malli työterveyshuoltolain 13 §:n 3 momentissa tarkoitettusta todistuksesta.

11 Huumausainetestien tekemisestä aiheutuvat kustannukset

Työelämän tietosuojalain 10 §:n mukaan työnantaja vastaa huumausainetodistuksen hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista. Työterveyshuoltolain 9 §:n 2 momentin mukaan työnantaja ei saa korvausta huumausainetesteistä aiheutuvista kustannuksista siten kuin hän saa korvauksia työterveyshuollon ja muun terveydenhuollon järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista sairausvakuutuslain perusteella.

12 Testituloksen riitauttaminen

Valtioneuvoston asetuksen 8 §:n mukaan testattava voi testituloksen oikeellisuuteen liittyvästä syystä riitauttaa varmistetun positiivisen testituloksen ja vaatia B-näytteen analysointia 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin hän on saanut tiedon varmistetusta positiivisesta testituloksesta. Riitauttaminen on tehtävä siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu. Terveydenhuollon toimintayksikön tulee pyytää laboratoriota analysoimaan B-näyte riitauttamisen johdosta.

Tilanteessa, joissa varmistettu positiivinen testitulos on riitautettu, tulee B-näytteen analysointi laboratoriossa suorittaa dokumentoidusti. B-näytteestä tulisi analysoida ainoastaan ne huumausaineet, joita A-näytteestä saadussa varmistetussa positiivisessa testituloksessa on todettu.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan B-näytteestä saatu positiivinen testitulos on varmistettava erillisellä kromatografis-massaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla analyysimenetelmällä. Varmistetusta positiivisesta testituloksesta on laadittava analysointivastaus, jonka tulee sisältää A-näytteestä laadittavan analysointivastauksen tavoin näytteen tunnistetiedot, näytteenottoajan kohta, raportointipäivämäärä, tieto todetusta huumausaineesta ja sen pitoisuudesta, testituloksen varmentajan allekirjoitus, käytetty analyysimenetelmä sekä varmistusanalyysin suorittaneen laboratorion nimi. Näiden tietojen lisäksi B-näytteen analysointivastauksessa tulee ilmoittaa, vastaako B-näytteen testitulos kaikilta osin A-näytteen testitulosta eli onko B-näytteen varmistettu positiivinen testitulos sopusoinnussa tai ristiriidassa A-näytteestä saadun testituloksen kanssa.

B-näytteen analysoinnin suorittaneen laboratorion tulee toimittaa testitulos siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, joka on pyytänyt B-näytteen analysointia.

13 Valvonta

Huumausainetestaukseen liittyvien näytteiden analysointia suorittavien laboratorioiden valvonta toteutuu valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä säädettyjen laboratorioiden laatuvaatimusten kautta. Laatuvaatimuksiin kuuluu, että laboratoriot ovat saaneet luvan harjoittaa laboratoriotointia siten kuin siitä terveydenhuollon lainsäädännössä erikseen säädetään ja että laboratoriot ovat mittatekniikan keskuksen akkreditointiyksikön taikka vastaavan muun Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltion kansallisen akkreditointielimen akkreditoimia.

Huumausainetestien tekemiseen osallistuvien terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) perusteella lääninhallitukset ja Terveydenhuollon oikeusturvakeskus.

Työelämän tietosuojalain säännösten noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset yhdessä tietosuojavaltuutetun kanssa.

Laki työterveyshuoltolain muuttamisesta

Annettu Helsingissä 13 päivänä elokuuta 2004

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä joulukuuta 2001 annetun työterveyshuoltolain (1383/2001) 11 §:n otsikko ja 19 § sekä
lisätään 3 §:n 1 momenttiin uusi 6 a kohta, 9 §:ään uusi 2 momentti, 11 §:ään uusi 4 momentti ja 13 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

6 a) *huumausainetestillä* huumausainelain (1289/1993) 2 §:ssä tarkoitetun huumausaineen käytön selvittämiseksi tehtyä testiä sekä testin perusteella laadittua selvitystä siitä, onko työnhakija tai työntekijä käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin;

9 §

Työterveyshuollon kustannusten korvaaminen

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta huumausainetestien suorittamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

11 §

Työterveyshuollon toimintasuunnitelma ja päihdeohjelma

Jos työnhakijalle tai työntekijälle on tarkoitus tehdä 3 §:n 1 momentin 6 a kohdassa tarkoitettu huumausainetesti, työnantajalla on oltava kirjallinen päihdeohjelma, jonka tulee sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Ohjelma voi olla osa työterveyshuollon toimintasuunnitelmaa. Ennen ohjelman hyväksymistä tehtävät on käsiteltävä yhteistoimintamenettelyssä siten kuin yhteistoiminnasta yrityksissä (725/1978) ja yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa (651/1988) säädetään. Muissa kuin yhteistoimintalainsäädännön piiriin kuuluvissa yrityksissä ja julkisoikeudellisissa yhteisöissä työnantajan on ennen päätöksentekoa

varattava työntekijöille tai heidän edustajilleen tilaisuus tulla kuulluksi huumausainetestien tehtäväkohtaisista perusteista.

13 §

Työntekijän velvollisuus osallistua terveystarkastukseen

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua terveystarkastuksen perusteella annettavaan todistukseen merkitään yleinen arvio työntekijän terveydellisistä edellytyksistä hoitaa hänelle kuuluvia tai hänelle osoitettaviksi suunniteltuja tehtäviä.

19 §

Huumausainetestin ja sitä koskevan todistuksen

Työnhakijalle tai työntekijälle suoritettua huumausainetestin perusteella saatu positiiv-

vinen testitulokseksi on varmistettava laatuvalvonnassa laboratorioissa. Testattavalla on sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, aina oikeus saada testitulokseksi kirjallisena.

Huumausainetestin koskevan todistuksen sisällöstä säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa (759/2004). Todistus on annettava testatulle itselleen työnantajalle toimitettavaksi.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä huumausainetestien laadunvalvonnasta ja testien toteuttamiseen liittyvästä näytteiden ottamisesta, analysoinnista ja tulkinnasta hyvän työterveyshuoltokäytännön ja laboratorioiden laatustandardien mukaisella tavalla.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2004. Lain 11 §:n 4 momentissa säädetty työnantajan velvollisuudet on täytettävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa lain voimaantulosta.

Helsingissä 13 päivänä elokuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Sinikka Mönkäre*

Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005)

Valtioneuvoston asetus

huumausainetestien tekemisestä

Annettu Helsingissä 7 päivänä huhtikuuta 2005

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty sosiaali- ja terveysministeriön esittelystä, säädetään 21 päivänä joulukuuta 2001 annetun työterveyshuoltolain (1383/2001) 19 §:n 3 momentin nojalla, sellaisena kuin se on laissa 760/2004:

1 §

Tarkoitus

Tämän asetuksen tarkoituksena on varmistaa että asetuksen soveltamisalaan kuuluvat huumausainetestit tehdään hyvän työterveyshuoltokäytännön ja laboratorioiden laatustandardien mukaisesti sekä testattavan henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityiselämän suoja sekä muut perusoikeudet huomioon ottaen.

2 §

Soveltamisala

Tätä asetusta sovelletaan työterveyshuoltolain (1383/2001) 3 §:n 6 a kohdassa tarkoitettujen huumausainetestien toteuttamiseen liittyvien näytteiden ottamiseen, analysointiin ja tulkintaan sekä huumausainetestin luotettavuuden ja laadun valvontaan.

Työnantajan oikeudesta käsitellä huumausainetestin perusteella laadittavaan huumausainestettä koskevaan todistukseen merkittävät tiedot säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa (759/2004).

Työterveyshuoltolain nojalla suoritettuun terveystarkastukseen sisältyvän huumausainetestin testitulosten käsittelystä säädetään työterveyshuoltolaissa.

3 §

Laboratorioiden laatuvaatimukset

Näytteen analysointia suorittavilla laboratorioilla tulee olla lupa harjoittaa laboratoriotoimintaa siten kuin siitä terveydenhuollon lainsäädännössä erikseen säädetään. Lisäksi laboratorioiden tulee olla mitätetekniikan keskuksen akkreditointiyksikön taikka Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltion muun vastaavan

kansallisen akkreditointielimen akkreditoimia ja huumausainetestien, mukaan lukien 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa ensivaiheen analysoinnissa mahdollisesti käytettävät pikatestit, tulee kuulua akkreditoituun pätevyysalueeseen. Akkreditoinnissa tulee soveltaa testaus- ja kalibrointilaboratorioiden pätevyysvaatimuksia koskevaa standardia SFS-EN 17025:2000 tai muuta vastaavaa standardia.

4 §

Tutkimuslähetteen antaminen, testattavan informointi ja suostumus

Huumausainetestistä koskevan tutkimuslähetteen antaa lääkäri, tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja. Tutkimusläheteeseen tulee kirjata testattavan lääkitys.

Tutkimuslähetteen antajan on potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) mukaisesti annettava testattavalle selvitys huumausainetestin tarkoituksesta ja sisällöstä. Lisäksi tutkimuslähetteen antajan on annettava testattavalle tieto mahdollisuudesta riitauttaa varmistettu positiivinen testitulos 8 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Huumausainetestin tulee potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaisesti perustua testattavan jokaiseen testikertaan antamaan suostumukseen.

5 §

Näytteenotto ja näytteen käsittely

Näytteen ottavan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee ennen näytteenottoa varmistaa testattavan henkilöllisyys.

Näytteenoton tulee tapahtua asianmukaisissa tiloissa ja valvotuissa olosuhteissa siten että testattavan yksityisyyden suoja varmistetaan. Näytteenotto ja näytteen käsittely on suoritettava teknisesti luotettavalla tavalla siten, että:

1) eri testattavien näytteet eivät voi se-

koittua;

2) näytteeseen ei voi joutua epäpuhtauksia; sekä

3) näytettä ei voi väärentää.

Testattavan näyte on jaettava A-näytteeseen ja B-näytteeseen. Näytteet on merkittävä tunnistetiedoin, sinetöitävä ja toimitettava laboratorioon.

6 §

Näytteen analysointi

Laboratoriossa sekä A-näytteen että B-näytteen koskemattomuus tarkistetaan. Tämän jälkeen A-näyte analysoidaan. B-näyte säilytetään avaamattomana siltä varalta, että testattava riitauttaa varmistetun positiivisen testituloksen 8 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Jos A-näytteestä saatu testitulos on negatiivinen, lisätutkimuksia ei saa tehdä ellei välittömästi testituloksen ilmenemisen jälkeen esitetä 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin seikkoihin liittyviä erityisiä perusteluita. A-näytteestä saatu positiivinen testitulos on varmistettava erillisellä kromatografis-massaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä.

Varmistetusta positiivisesta testituloksesta on laadittava analysointilausunto, jonka tulee sisältää:

1) näytteen tunnistetiedot;

2) näytteenottoajankohta;

3) raportointipäivämäärä;

4) tieto todetusta huumausaineesta ja sen pitoisuudesta;

5) testituloksen varmentajan allekirjoitus;

6) käytetty analyysimenetelmä; sekä

7) varmistusanalyysin suorittaneen laboratorion nimi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua analysoinnin suorittaneen laboratorion on toimitettava sekä varmistetusta positiivisesta testituloksesta laadittu analysointilausunto että negatiivinen testitulos siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu.

7 §

Testituloksen tulkinta ja testituloksesta ilmoittaminen

Huumausainetestaukseen perehtynyt lääkäri tulkitsee varmistetun positiivisen testituloksen. Testitulosta tulkitessaan lääkärin on arvioitava, johtuuko varmistettu positiivinen testitulos testattavalle määrätystä lääkityksestä, muusta hyväksyttävästä syystä tai testattavan esille tuomasta muusta syystä. Testattavalle tulee varata mahdollisuus esittää käsityksensä varmistetun positiivisen testituloksen syystä, ellei se ole ilmeisen tarpeeton.

Lääkärin on ilmoitettava testattavalle tulkitusta varmistetusta positiivisesta testituloksesta ja samalla annettava hänelle testitulos kirjallisena.

Huumausainetestä koskevan tutkimuslähetteen antaneen terveydenhuollon toimintayksikön on ilmoitettava testattavalle negatiivisesta testituloksesta.

8 §

Testituloksen riittäminen

Testattava voi testituloksen oikeellisuuden liittyvästä syystä riittää varmistetun positiivisen testituloksen ja vaatia B-näytteen analysointia 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin hän on saanut tiedon varmistetusta positiivisesta testituloksesta. Riittäminen on tehtävä siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, josta huumausainetestä koskeva tutkimuslähete on annettu.

Helsingissä 7 päivänä huhtikuuta 2005

Peruspalveluministeri *Liisa Hyssälä*

Lääkintöneuvos Matti Lamberg

9 §

Näytteiden säilyttäminen

A-näyte, josta on saatu positiivinen testitulos, on säilytettävä yhden vuoden ajan näytteen ottamisesta. A-näyte, josta saatu positiivinen testitulos on riitautettu 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on kuitenkin säilytettävä niin kauan kuin asian selvittäminen riitauttamisen johdosta kestää.

A-näyte, josta on saatu negatiivinen testitulos, tulee hävittää, jos testitulosta ei jouduta 6 §:n 2 momentissa tarkoitettujen erityisten perusteiden vuoksi varmistamaan erillisellä kromatografismassaspektrometrillä varmistusanalyysillä tai muulla yhtä luotettavalla analyysimenetelmällä.

B-näyte on säilytettävä yhtä kauan kuin A-näytteen loppujännös.

10 §

B-näytteen analysointi, testituloksen tulkinta ja testituloksesta ilmoittaminen

B-näytteen analysointiin ja sen perusteella saadun testituloksen tulkintaan sekä testituloksesta ilmoittamiseen sovelletaan, mitä 6 ja 7 §:ssä säädetään A-näytteestä. B-näytteen analysointilausunnossa tulee 6 §:n 3 momentissa säädettyjen tietojen lisäksi ilmoittaa, vastaako B-näytteen testitulos kaikilta osin A-näytteen testitulosta.

11 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta vuonna 2005.

Malli päihdeohjelmasta

PÄIHDEOHJELMA

Yleistä

Työpaikan päihdeohjelma antaa puitteet päihdehaittojen käsittelemiseksi työpaikoilla. Päihdeohjelmalla työpaikalle luodaan selkeät pelisäännöt, joiden mukaan päihdehaittoja ehkäistään ja ongelmiin voidaan jämäkästi tarttua riittävän ajoissa. - Päihdetyö on osa työpaikan johtamista, työturvallisuutta, työterveyshuoltoa ja yhteistoimintaa. Tavoitteena on havahduttaa työyhteisöjä pohtimaan päihteiden käyttöä, tiedostamaan mahdolliset ongelmat sekä kannustamaan ongelmakäyttäjiä hakeutumaan ajoissa hoitoon, Tämän lisäksi kullakin työpaikalla tapahtuva päihdeohjelman valmistelu ja päivittäminen on itsessään ehkäisevää päihdetoimintaa parhaimmillaan. Järjestötason päihdeohjelmamallit voivat tarjota ajantasaisen ja toimivan lähtökohdan työpaikoilla tapahtuvalle suunnittelulle, keskustelulle ja päätöksenteolle – ne harvemmin sopivat työpaikoille sellaisinaan. Prosessi, joka työpaikoilla johtaa omien päihdeohjelmien luomiseen ja päivittämiseen, lisää tiedon lisäksi myös valmiutta puuttua ongelmalliseen tai ongelmalliseksi muuttuvaan juomiseen. Parhaimmillaan keskustelu johtaa työpaikan päihdekulttuurin muutokseen esimerkiksi alkoholiongelmiensa salailun tai yhteisissä tilaisuuksissa tapahtuvan alkoholin käytön vähenemiseen. Työpaikan päihdeohjelman laatimiseen velvoittaa myös lainsäädäntö. Työterveyshuoltolain 11 §:n mukaan työnantajan on yhteistyössä henkilöstön kanssa laadittava kirjallinen päihdeohjelma, jonka tulee sisältää työpaikan yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt päihteiden (alkoholi, huumausaineet ja muu päihdekäyttö(lääkkeiden käyttö päihtymistarkoitukseen)) käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseksi. Päihdeohjelma on huumausainetiestien tekemisen edellytys eli ohjelma tulee olla laadittuna ennen kuin työntekijä velvoitetaan huumausainetestiin.

Päihdeohjelman tulee selkeät pelisäännöt siitä, miten alkoholi- ja huumehaittoja ennaltaehkäistään, miten ongelmatilanteissa toimitaan, millainen on esimiehen vastuu, miten hoitoonohjaus tapahtuu, miten henkilöstöä informoidaan ja päihdetilannetta seurataan ja miten siihen pyritään vaikuttamaan. Varhaisen puuttumisen (puheeksioton) merkitystä tulisi korostaa. Päihdeohjelma, sen seuranta ja kehittäminen tulisi sitoa osaksi työterveydenhuoltoa, työsuojelutoimintaa ja henkilöstöhallintoa. Esimiesten sitoutuminen tulisi ymmärtää ensiarvoisen tärkeäksi käytännön toteutuksen kannalta. Työntekijöillä tulisi lisäksi olla selkeästi määritellyt väylät puuttua esimiestensä haitalliseen juomiseen. Moralisoinnin ja uhkailun avulla harvoin edesautetaan ongelmakäyttäjän hoitomyönteisyyttä, joka lienee yksi tärkeimmistä hoidon tuloksellisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Hoitoonohjaus ei saa olla osa rangaistusrepertuaaria: päihteidenkäytön tai hoidon epäonnistumisen ei pääsääntöisesti tulisi johtaa automaattiseen irtisanomiseen. Sen huomioonottaminen, ettei hoito aina onnistu ensimmäisellä kerralla, ei heikennä työnantajan oikeutta lainmukaisin perustein irtisanoa/purkaa palvelussuhdetta tilanteen niin vaatiessa.

Erilaisia hoitoonohjausmalleja ja päihdeohjelmia on käytössä valtionhallinnossa, kunnissa sekä monissa yksityisissä yrityksissä. Tähän voidaan pyrkiä sekä työntajaja- että tekijäjärjestöjen antamalla esimerkillä, informaatiolla ja muulla mahdollisella tuella.

Koulutus ja tiedottaminen

Alkoholi- ja muita päihdehaittoja ehkäisevä toiminta työpaikoilla vaatii tietoja ja taitoja. Informaatiota ja koulutusta voidaan suunnata vaihtelevasti eri kohderyhmille. Työpaikan alkoholikulttuurin muutos, päihdeohjelman valmistelu ja toimeenpano vaatii koko henkilöstölle suunnattua asiallista, ilman moralisointia tapahtuvaa alkoholihaittoja, sovittuja pelisääntöjä ja hoitomahdollisuuksia käsittelevää tiedottamista. Esimiehet, luottamusmiehet, työsuojeluvaltuutetut ja päihdeyhteyshenkilöt tarvitsevat syvällisempää tietoa alkoholin riskikäytöstä, ongelmakäytöstä, alkoholismista, puheeksiottamisesta, työntekijöiden oikeuksista ja velvollisuuksista, päihdepalveluista sekä päihdeohjelmien valmistelusta ja ylläpitämisestä. Päihdeasiat onkin syytä ottaa aiheeksi kaikkien yllämainittujen ryhmien koulutuksiin. Päihdeohjelmat eivät voi toimia, jos niistä ei ole tietoa.

Tietoa ja koulutusta tulisi ensisijaisesti saada omasta työterveyshuollosta, mutta myös ulkopuolisia työpaikan alkoholihaittoihin erikoistuneita asiantuntijoita voi olla hyödyllistä käyttää (esim. Työterveyslaitos, Myllyhoitoyhdistys, A-klinikkasäätiö). Työterveyshuollon palveluntuottajilta voi tilata tietoiskuja, mini-interventiota tai vaikkapa selvityksen työpaikan päihdetilanteesta. Työpaikan päihdesuunnitelma ja sen päivittäminen on aina syytä tehdä yhteistyössä työterveyshuollon ammattilaisten kanssa. Monesti on hyödyllistä kääntyä ulkopuolisten ammattilaisten puoleen, oli kyse sitten kokonaisvaltaisesta työpaikan päihdeprojektista, asiantuntija-avusta esimerkiksi päihdeohjelman teossa tai yksittäisistä koulutustilaisuuksista. Työnantajan näkökulmasta sijoitus on yleensä kannattava.

PÄIHTEIDEN VÄÄRINKÄYTTÄJIEN HOITO JA KUNTOUTUS

Yleistä

Alkoholi- ja muu päihderiippuvuus on sairaudenkaltainen tila, joka usein kehittyy vuosien kuluessa suurkulutuksen ja ongelmakäytön kautta varsinaiseksi sairaudeksi. Tilan kehittymiseen voidaan vaikuttaa tiedottamalla ja terveyskasvatuksella. Myös varsinaiseen riippuvuussairauteen on olemassa tehoavia hoitoja ja kuntoutusmenetelmiä.

Varhainen ja omatoiminen hoitoonhakeutuminen johtaa parhaaseen tulokseen. Työyhteisössä on tärkeää, että ongelma tunnistetaan varhain ja että siihen suhtaudutaan aktiivisesti ja tasapuolisesti. Väärinkäyttö tapahtuu usein vuosia piilevänä ja siihen suhtaudutaan väärin suojellen.

Työpaikoilla tulee jakaa tietoa päihteiden haitoista ja hoitomahdollisuuksista. Tiedottaminen sekä hoidon ja kuntoutuksen järjestäminen kuuluu omalta osaltaan työterveyshuollon ammattihenkilöille. Ilmoitustauluilla tulee olla luettelo alueellisista hoitopaikoista. Luettelon tulee sisältää ko. hoitopaikan yhteystiedot.

Oheinen suositus koskee tapauksia, joissa henkilölle on kehittynyt tai ilmeisesti kehittymässä päihteiden käytöstä sosiaalinen ja terveydellinen ongelma,

joka haittaa hänen työntekeään, turvallisuutta työpaikalla jne. Suositeltua menettelyä sovelletaan toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa oleviin henkilöihin työsuhteen alussa olevan koeajan umpeuduttua sekä henkilöihin, jotka ovat määräaikaisessa työsuhteessa heidän työsuhteensa kestänyt yli 4 kuukautta.

Oma-aloitteinen hoitoon ja kuntoutukseen hakeutuminen

Paras tulos saavutetaan oma-aloitteisella hakeutumisella hoitoon ja kuntoutukseen. Henkilö voi itse kääntyä yhteyshenkilön puoleen. Ongelman luonteesta ja vaikeudesta riippuen hoito toteutetaan työterveyshuollossa tai erikoisyksikössä, johon asianomainen voi myös hakeutua suoraan.

Aktiivi ongelmiin puuttuminen

Päihdeongelmien avoin ja mahdollisimman varhainen esille otto on kaikkien asiainkuuluvien oikeus, velvollisuus ja etu. Tämän vuoksi ongelmaan tulee puuttua aktiivisesti heti, kun päihteiden väärinkäytön seuraukset näkyvät työpaikalla. Mikäli henkilö esiintyy työpaikalla päihtyneenä tai nauttii siellä päihteitä, on hänet esimiehen toimesta välittömästi poistettava työpaikalta ja puhuttelu järjestetään myöhemmin. Ensisijaisesti tavoitteena on hyvä hoidollinen tulos.

Todetessaan päihdeongelman esimies on velvollinen ottamaan henkilön puhutteluun, jossa asianomaisen toivomuksesta voi olla läsnä myös luottamusmies, työsuojeluvaltuutettu tai muu henkilö. Tilaisuudessa kartoitetaan tilanne, täytetään varoituslomake sekä tehdään kirjallinen kuntoutussopimus 18 kuukauden ajalle. Sopimuksen kanssa henkilö hakeutuu yhteyshenkilönä toimivan työterveyshoitajan vastaanotolle, joka perehdyttyään tilanteeseen ja suoritettuaan tarvittavat lisäselvitykset, järjestee asianmukaiset hoito- ja kuntoutustoimet henkilön kanssa.

Kuntoutusohjelma

Päihdekuntoutus liittyy omalta osaltaan työpaikkaterveydenhuoltoon ja työkykyä ylläpitävään toimintaan sekä yrityksen työsuojelu- ja työturvallisuusohjelmaan. Kuntoutuksen toteutuksessa sovelletaan mahdollisuuksien mukaan yrityksen päihdeohjelmaa ja päihdekuntoutusyhteyksiä. Yhteyshenkilönä toimii työterveyshoitaja.

Kuntoutussopimus tehdään vähintään 18 kuukauden ajalle toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa oleville henkilöille työsuhteen alussa olevan koeajan umpeuduttua sekä henkilöille, jotka ovat määräaikaisessa työsuhteessa heidän työsuhteensa kestänyt 4 kuukautta. Myös työhöntulotarkastuksessa todettu tapaus ohjataan asianmukaiseen kuntoutukseen ja hänellä on mahdollisuus hakea työtä uudestaan osoitettuaan tuloksellisen kuntoutuksen tapahtuneen.

Tavoitteena on ensisijaisesti hyvä hoidollinen tulos. Jos tilannetta ei saada hallintaan tai henkilö ei ole motivoitunut hoito- ja kuntoutustoiimiin, tulee kyseen työsuhteen päättäminen.

Kuntoutettava sitoutuu siihen, että yhteyshenkilöllä ja työnantajalla on oikeus saada tieto hoidon ja kuntoutuksen edistymisestä suunnitellulla tavalla. Työnantaja sitoutuu kuulemaan yhteyshenkilöä tai yhteyshenkilön välityksellä hoitopaikan edustajaa, ennen kuin harkitsee työsuhteen irtisanomista (TSL 7 luku), purkamista (TSL 8 luvun 1§) tai muita kurinpidollisia toimenpiteitä hoidon tai kuntoutuksen aikana uusiutuvan väärinkäytön vuoksi. Tällöin kiinnitetään eri-

tyistä huomiota ongelmaisen hoidolle myönteiseen asenteeseen, hoidon edistymiseen ja hoitopaikan arvioon kuntoutusmahdollisuuksista.

Jos tilannetta ei saada hoito- ja kuntoutustoiminnalla hallintaan tai henkilö ei ole näihin motivoitunut, tulee kyseeseen työsuhteen päättäminen.

Tuloksellisen hoidon ja kuntoutuksen jälkeen ilmenevät ongelmat käsitellään uusina tapauksina.

Hoidon ja kuntoutuksen kustannukset

Työpaikkaterveydenhuollon ulkopuolella tapahtuvan hoidon kustannuksista vastaa henkilö itse. Poissaolo työstä rinnastetaan muuhun sairaanhoitoon ja kuntoutustoimintaan. Sairausloman ajalta maksetaan palkkaa työehtosopimuksen mukaisesti edellyttäen, että hoito luonteeltaan oikeuttaa sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan. Kuntoutuspäätöksen perusteella on kuntoutuksen ajalta mahdollisuus saada kuntoutusrahaa ja sosiaalilainsäädännön perusteella voi kuntoutukseen hakea taloudellista tukea.

Vastuukysymykset

Mahdollisimman varhainen ja aktiivinen puuttuminen päihteiden käyttöön liittyviin ongelmiin on koko työyhteisön oikeus ja velvollisuus.

Kun ongelma on todettu, esimies on velvollinen ottamaan henkilön puhuttelemaan, jossa asianomaisen toivomuksesta voi olla läsnä myös luottamusmies, työsuojeluvaltuutettu tai muu henkilö. Tilaisuudessa kartoitetaan tilanne, täytetään varoituslomake sekä tehdään kirjallinen kuntoutussopimus. Henkilö hakeutuu sopimuksen kanssa yhteyshenkilönä toimivan työterveyshoitajan vastaanotolle. Sopimuksessa kuntoutettava sitoutuu siihen, että yhteyshenkilöllä ja työnantajalla on oikeus saada tieto hoidon ja kuntoutuksen edistymisestä. Työnantaja sitoutuu kuulemaan yhteyshenkilöä tai hoitopaikan edustajaa, ennen kuin harkitsee työsuhteen irtisanomista tai purkamista tai muita kurinpidollisia toimenpiteitä hoidon tai kuntoutuksen aikana uusiutuvan väärinkäytöksen vuoksi. Tällöin kiinnitetään erityistä huomiota ongelmaisen hoidolle myönteiseen asenteeseen, hoidon edistymiseen ja hoitopaikan arvioon kuntoutusmahdollisuuksista.

Ratkaisumenettely koskien erimielisyyksiä juopumistilan olemassaolosta työpaikalla

Kun on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö on alkoholin vaikutuksen alainen, ja hän haluaa osoittaa, ettei tätä ole, voi hän todistaa asian puhaltamalla välittömästi Alcometriin työnantajan edustajan valvonnassa tai menemällä välittömästi työnantajan edustajan valvonnassa työterveysasemalle, missä päihtymistilan aste todetaan asianomaisen pyynnöstä ja annetaan pyydettäessä kirjallinen lausunto. Mikäli henkilölle aiheutuu kuluja aiheettoan epäilyn todistamisvelvollisuudesta, maksaa työnantaja aiheutuneet kulut.

Juopumistilan katsotaan olevan kyseessä ainakin, jos päihdevaikutus työssä on ollut riittävä täyttämään Tieliikennelain mukaisen rangaistavuusedellytyksen moottoriajoneuvoa kuljettaessa.

Testausohjelmat ja -menetelmät

Uusi lainsäädäntö edellyttää, että työnantaja ja työntekijät yhdessä tekevät työpaikalla riskien kartoituksen huumeiden ja myös muiden päihteiden käytöstä.

Tässä yhteydessä listataan ne tehtävät, joissa työntekijän päihteiden käyttö voi vaarantaa paitsi oman myös työtovereiden, asiakkaiden tai ulkopuolisten terveyden ja turvallisuuden. Huumetestausta säätelee uusi laki yksityisyyden suojasta ja testejä voidaan tehdä lain mukaan uusille henkilöille, jotka tulevat erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä edellyttäviin työtehtäviin, sekä ns. vaarallisilla työpaikoilla. Jos huumetestejä tehdään, työpaikalla on oltava päihdeohjelma. Työsuhteen aikana työntekijöille huumetestejä voidaan tehdä uuden tietosuojalain mukaan vain tietyissä riskialtiissa ammateissa työskenteleville tai jos on perusteltua syytä epäillä työntekijää huumeiden käytöstä.

Luottamuksellisuus

Kaikki toiminta tapahtuu ehdottoman luottamuksellisesti.

Malli tutkimusläheteestä

TUTKIMUSLÄHETE:
Laboratorion yhteystiedot

HUUMAUSAINETESTAUS TYÖELÄMÄSSÄ

Täytetään kolmena kpl:eenä: 1)työterveyshuolto
2) näytteenottolaboratorio 3) Testauslaboratorio

VASTAUSOSOITE (työterveyslääkäri/-hoitaja) Nimi: Osoite: Puh:		TUTKITTAVAN TUNNISTETIEDOT nimi/muu tunnistetieto: Henkilötunnus: Henkilöllisyys varmistettu: ☐	
Laskutusosoite (jos eri kuin vastausosoite)		Lähtävä lääkäri:	
Näytetiedot (näytteenottaja täyttää) Viimeisen kahden viikon aikana käytetty lääkitys: nimet ja annokset Näytteenottajan suorittaman seulonnan tulokset: virtsanäyte: pH _____ Lämpötila: _____ °C			
Näytteenottajan allekirjoitus:		paikka:	pvm:
nimen selvitys:		arvo/asema:	puh:
Testattavan suostumus Annan suostumukseni siihen, että minulle tehdään huumausainetesti. Olen saanut informaation huumausainetestin tarkoituksesta ja sisällöstä. Olen todennut, että antamani näyte on jaettu/otettu kahteen putkeen, A ja B, jotka on sen jälkeen suljettu ja sinetöity. Vahvistan, että lähetelomakkeen tunnistetiedot ovat samat kuin näytteiden tunnistetiedot Lisäksi annan suostumukseni siihen, että saadut tulokset toimitetaan luottamuksellisesti edellä mainittuun vastausosoitteeseen terveydenhuollon ammattihenkilölle.			
Paikka	aika	Testattavan allekirjoitus	

Haluttu tutkimus:

Näyte: ☐ virtsa (U) ☐ kokoveri/seerumi (B/S)
☐ TP4: Huumeryhmä
☐ TP5: Huumeryhmä, bentsodiatsepiinit
☐ TP6: Huumeryhmä, bentsodiatsepiinit, buprenorfiini

Tutkittavat aineet:

Huumeryhmä

- amfetamiinit
- kannabinoidit
- kokaiini
- opiaatit

Bentsodiatsepiinit

- alpratsolaami
- diatsepaami
- midatsolaami
- nordiatsepaami
- oksatsepaami
- tematsepaami

- bromatsepaami
- fenatsepaami
- flunitratsepaami
- klonatsepaami
- klooridiatsepoksidei
- loratsepaami
- nitratsepaami
- triatsolaami

Buprenorfiini

Tutkimukseen sisältyy lisäksi pH, kreatiiniini, nitriitti ja glutaraldehydi (mahdollisia manipulointiaineita)

KUVAUS NÄYTTEENOTOSTA SEKÄ VIRTSAN- JA VERINÄYTTEEN KERÄYSOHJEET

KUVAUS NÄYTTEENOTOSTA

- Testattava esittää hänelle annetun tutkimuslähetteen näytteenottajalle
- Näytteenottaja varmistaa testattavan henkilöllisyyden
- Testattavalle kerrotaan näytteenotto prosessi ennen näytteenottoa
- Näytteenotto tiloihin tulisi olla pääsy vain asianomaisilla henkilöillä, kun näytteitä kerätään ja säilytetään.
- Näytteen ottaa tehtävään perehdytyksen saanut terveydenhuollon ammattihenkilö
- Näytteenottaja täydentää osaltaan tutkimuslähete lomakkeen ja pyytää testattavaa allekirjoittamaan tutkimuslähete lomakkeen kohdan, jossa testattava suostumuksensa lisäksi vahvistaa antaneensa näytteen, seuranneensa näytteen jaon/oton kahteen putkeen, putkien sinetöinnin sekä lomakkeiden ja putkien yhtäläisyyden

VIRTSANÄYTTEENOTTO

Virtsanäytteenottopakkaus sisältää esim.:

- lämpömittarillisen näyteastian
- kaksi näyteputkea ja niihin sinetit tai sinetöintipussin
- suljettavan muovipussin
- imeytysliinan
- lähetyspakkauksen

Näytteenottajan tulee minimoida näytteen väärentämismahdollisuudet seuraavin varotoimin:

- Näytteenotto-WC:ssä ei saisi olla vettä, saippuaa tms. käytettävissä. Huuhteluveden tulisi olla värjätty. Ovea ei saa lukita.
- Testattavan tulee jättää päällysvaatteet, laukut ja muut tavarat näytteenotto-WC:n ulkopuolelle. Häntä pyydetään lisäksi tyhjentämään taskunsa.
- Testattava pesee kätensä näytteenottajan valvonnassa ilman saippuaa tms. ennen virtsaamistaan ja kuivaa kätensä. Testattava valitsee näytteenottoastian.
- Testattava on koko ajan näytteenottajan valvonnassa niin, että testattavalla ei ole pääsyä vesipisteelle, nestesaippua-annostelijalle, puhdistusaineille tai muille materiaaleille, joilla hän voisi yrittää väärentää näytettä.
- Näytteenottaja pysyttelee näytteenotto-WC:n läheisyydessä ja on heti valmiina ottamaan vastaan luovutetun näytteen.
- Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tilassa tai muuten siten erotetulla alueella, että taataan yksilön intimitettisuoja. Näytteenottaja pysyttelee

WC:n ulkopuolella, kunnes näyte on kerätty, eikä näytteenottajalla saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan. Testattavan tulisi huuhtoa WC vasta luovutettuaan näyte näytteenottajalle.

- Näytteenottaja kirjaa ylös tutkimuslähetelomakkeeseen havaitsemansa poikkeavan käytöksen.

Saadessaan näytteen, näytteenottaja:

- Arvioi virtsan tilavuuden näytteenkeräysastiassa ja riittävyyden. Virtsa tulee olla vähintään 20 ml.
- Tarkistaa virtsan lämpötilan. Lämpötilan mittaus ei saa saastuttaa näytettä. Aika virtsaamisesta lämpötilan mittaukseen ei saa ylittää 4 minuuttia ja lämpötilan tulee olla 32-38 °C:a.
- Tarkistaa näytteen värin ja ulkonäön. Mikä tahansa poikkeava havainto kirjataan ylös tutkimuslähetelomakkeeseen.
- Tarkistaa näytteen pH:n. Näytteen pH mitataan alkuperäiseen asiaan jääneestä näytteestä vasta sen jälkeen, kun näyte on ensin jaettu A-putkeen ja B-putkeen.

Uusi näyte kerätään:

- Mikäli lämpötila on rajojen (32-38 °C) ulkopuolella;
- Mikäli pH on alle 3 tai yli 11
- Mikäli näytettä ei ole riittävästi; sekä
- Mikäli muusta syystä epäillään, että näyte on epäkelpo.

Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä:

- Hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaismäärä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään läheteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2-3 tunnin kuluttua.

Näytteen jako putkiin ja sinetöinti:

- Näyte jaetaan/otetaan kahteen testattavan itse valitsemaan putkeen (A ja B).
- Kun näyte kaadetaan keräysastiasta putkiin, näytteenottaja pyytää testattavaa tarkkailemaan näytteen siirtoa ja putkien sinetöintiä.
- Sinetöinnin tarkoituksena on taata näytteen koskemattomuus kuljetuksen aikana.
- Putket A ja B sekä tutkimuslähetelomake (lomake 2) toimitetaan laboratorioon. Yksi putki (A) käytetään testaukseen ja toinen putki (B) säilytetään sinetöitynä siltä varalta, että testattava riitauttaa positiivisen tuloksen.

Identifikaatiotunnukset:

- Sekä näyteputket että kaikki tutkimuslähetelomakkeiden sivut merkitään yksiselitteisin identifikaatiotunnuksin (tunnistetarroin tai henkilötiedoin).

Näyteputkiin A ja B sekä tutkimuslähetelomakkeisiin (3 kpl) merkitään identifikaatiotunnukset. Lomakkeiden ja putkien yhdistäminen testattavaan tapahtuu vain identifikaatiotunnusten avulla.

- Oleellista on, että identifikaatiotunnus takaa jäljitettävyyden oikeaan testattavaan ja että sen tietoja ei voida väärentää. Testattava seuraa tarrojen kiinnityksen ja vahvistaa, että lomakkeiden ja putkien tunnisteet ovat samat

Näytteen koskemattomuus:

- Näytteen keräysastian ja putkien tulee olla koko ajan sekä testattavan että näytteenottajan näkyvissä, kunnes virtsanäytteet on sinetöity ja merkitty.
- Testattava vahvistaa allekirjoituksellaan asianmukaisen toiminnan.

Näytteen lähettäminen:

- Näyte pakataan lähetyspakkaukseen. Mikäli lähetyspakkaus jätetään postin kuljetettavaksi, tulee lisätä imeytysliina.

Verinäytteen ottaminen

- Verinäytteen ottoon käytetään tyhjiöputkia, jotka sisältävät hyytymisenestoainetta (esim. kaliumoksalatti) ja säilöntäainetta (esim. natriumfluoridi)
- Näyte otetaan vakuuminäytteenottoneulalla täyttäen 2 x 10 ml näyteputkea. Näytettä tulee olla vähintään 4 ml. On tärkeää, että täytettyjä putkia käännetään ylösalaisin varovasti riittävän monta kertaa (7-8), jotta hyytymisen estoaine liukenee.

Verinäyteputket merkittään identifikaatiotunnuksin. Näyteputket sinetöidään yksittäin tai kaikki näytteet laitetaan esim. suojamoduuliin, joka pannaan imeytysliinan kanssa sinetöitävään pussiin. Näytteissä, sinetöintipussissa ja tutkimuslähetekaavakkeissa tulee olla samat identifikaatiotunnukset. Näytteet sinetöintipussissa ja tutkimuskaavakkeet pakataan lähetyspakkaukseen. Kaikki tämä tapahtuu testattavan läsnä ollessa.

Esimerkkejä mahdollisista poikkeamista ja virheistä, joihin tulee puuttua

- Tunniste viallinen tai puuttuu
- Tutkimuslähetelomake ei saapunut näytteen mukana
- Testattavan suostumus näytteenantoon puuttuu
- Sinetti murtunut tai rikottu
- Ei sinettiä
- Saatu vain yksi näyte
- Näyte ei riitä täydelliseen analyysiin
- Vuotava näyteputki
- Tutkimuslähetelomakkeen ja näytteen tunnistetiedot poikkeavat

Ensivaiheen analyyseihin tällä hetkellä käytettäväksi hyväksyttävät tekniikat

- Immunologiset menetelmät
- Kromatografiset menetelmät
- Kromatografis-massaspektrometriset menetelmät
- Muutkin tekniikat saattavat tulla kyseeseen, kunhan tekniikan toimivuus on selvitetty validoinnilla.

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot ensivaiheen analyysille

Cut-off -pitoisuus on positiivisen testituloksen raja-arvo, jonka alapuolella oleva testitulos katsotaan negatiiviseksi ja jonka yläpuolella oleva testitulos katsotaan positiiviseksi. Ensivaiheen analyysissä saatu positiivinen testitulos varmistetaan aina kromatografis-massaspektrometrisellä varmistusanalyysillä tai vastaavan luotettavuuden omaavalla analyysimenetelmällä. Vastaavan luotettavuuden omaavan analyysimenetelmän tulee olla validoitu.

Ensivaiheen analyysi virtsanäytteestä

Positiivisen testituloksen raja-arvo (ng/ml)

Ensivaiheen analyysi kattaa yleensä seuraavat ryhmät:

Amfetamiini-ryhmä	500
Kannabis-aineenvaihduntatuote	50
Kokaiini aineenvaihduntatuotteet	300
Opiaatit	300

Lisäksi laboratorio voi sopia sen terveydenhuollon toimintayksikön kanssa, josta huumausainetestistä koskeva tutkimuslähete on annettu, myös muiden työnantajan päihdeohjelmassa mainittujen väärinkäytettyjen yhdisteiden analysoinnista, esim.:

Bentsodiatsepiinit	200
Metadoni tai sen aineenvaihduntatuotteet	300
Buprenorfiini	5

Ensivaiheen analyysi verinäytteestä

Positiivisen testituloksen raja-arvo (ng/ml)

Amfetamiinit	25
THC (kannabis)	2
Kokaiini & aineenvaihduntatuotteet	10
Morfiini	20
Diatsepaami	100

Suosittelut positiivisen testituloksen raja-arvot varmistusanalyysille

Raja-arvon (cut-off-arvon) alapuolella oleva testitulos ilmoitetaan negatiiviseksi ja sen yläpuolella oleva testitulos ilmoitetaan positiiviseksi.

Varmistusanalyysin raja-arvo

	Virtsa (ng/ml)	Veri (ng/ml)
Amfetamiinit		
Amfetamiini	200	25
Metamfetamiini	200	25
MDA	200	25
MDMA	200	25
MDEA	200	25
Muut amfetamiiniryhmän aineet	200	25
Opiaatit (kokonaispitoisuus)		
Morfiini	200	10
Kodeiini	200	25
6-Monoasetyylimorfiini	10	2
Kannabis		
- 11-nor- 9 -tetrahydrokannabinoli-9		
-karboksyyli happo, virtsa	15	5
- Tetrahydrokannabinoli, veri		1
Kokaiinin aineenvaihduntatuote (bentsoyyliekgoniini)	150	20
Metadoni tai EDDP	250	50
Buprenorfiini tai metaboliitti	2	1
Bentsodiatsepiinit (kokonaispitoisuus)		
Nordiatsepaami	200	100
Tematsepaami	200	100
Oksatsepaami	200	100

**Malli yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain
(759/2004) 6 §:ssä tarkoitetusta testattavalle annettavasta
huumausainetestistä koskevasta todistuksesta**

Huumausainetestistä koskeva todistus

Nimi	Syntymäaika
------	-------------

___/___ 20__ otetussa näytteessä

- Ei huumausaineita
- Käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinälliseen tarkoitukseen

Lääkäri

Paikka ja aika

Malli työterveyshuoltolain (1383/2001) 13 §:n 3 momentissa tarkoitettusta todistuksesta

LAUSUNTO TERVEYSTARKASTUKSESTA

Työnantaja	Osasto, työpaikka
Työterveyspalvelujen tuottajan nimi	
Osoite	Puhelin

Henkilötiedot

Suku- ja etunimet	Henkilötunnus
Ammatti/tehtävä	

Terveystarkastuksen peruste	
LAUSUNTO	Pidän tarkastettua terveydentilansa puolesta tarkoitettuun työhön ☐ sopivana ☐ rajoituksin sopivana ☐ ei sopivana
	Lisätietoja
	Paikka ja päivämäärä Lausunnon antajan allekirjoitus ja nimenselvennys

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JULKAISUJA

ISSN 1236-2050

- 2006: 1 Sosiaaliturvan suunta 2005-2006.
ISBN 952-00-1935-9 (nid.)
ISBN 952-00-1936-7 (PDF)
- 2 Huumausainetestaus työelämässä.
ISBN 952-00-1981-2 (nid.)
ISBN 952-00-1982-0 (PDF)
- 3 Narkotikatestning i arbetslivet.
ISBN 952-00-1983-9 (inh.)
ISBN 952-00-1984-7 (PDF)